

*Євгенія Костик
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕКСТІВ КРАЇНОЗНАВЧОГО ХАРАКТЕРУ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

У статті проаналізовано лінгвокультурологічний підхід до вивчення текстів країнознавчої спрямованості студентами немовних факультетів. Визначені умови ефективного навчання іноземної мови на основі текстів країнознавчого матеріалу, які сприятимуть пізнанню студентами національної специфіки культури країни, мова якої вивчається.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурологічний підхід, іноземна мова, соціокультурна компетенція, лінгвокультурні одиниці, тексти країнознавчого напрямку, студенти немовних факультетів.

В статье проанализирован лингвокультурологический подход к изучению текстов страноведческой направленности студентами неязыковых факультетов. Определены условия эффективного обучения иностранного языка на основе текстов страноведческого материала, которые будут способствовать познанию студентами национальной специфики культуры страны, язык которой изучается.

Ключевые слова: лингвокультурология, лингвокультурологический подход, иностранный язык, социокультурная компетенция, лингвокультурные единицы, тексты страноведческого направления, студенты неязыковых факультетов.

The linguistic and cultural approach to learn of texts of regional geography character by students of unspecialized faculties is analysed in the article. The conditions of the effective forming of the foreign language are determined on the basis of texts of regional geography, which will be help in cognition by the students of national specific of culture of country, the language of which is studied.

Key words: linguistic and cultural, linguistic and cultural approach, foreign language, social and cultural competence, linguacultural units, texts of regional geography, students of unspecialized faculties.

У сучасних концепціях освіти іноземна мова розглядається як відображення культури народу країни, мова якої вивчається, а оволодіння іноземною мовою – пов'язано з іноземною культурою

та засвоєнням світових духовних цінностей. Тому, на сьогодні існує потреба в підготовці майбутніх вчителів до міжкультурної комунікації, у формуванні культурологічних знань та вмінь. Іноземна мова при цьому займає особливе місце в загальнокультурній підготовці молоді до життя та діяльності в суспільстві, та орієнтована головним чином на формування практичних умінь, що має величезний потенціал можливостей для всебічного розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє зазначити, що вказана проблема знайшла певне висвітлення у дослідженнях сучасних науковців. Заслужовують на увагу наукові праці, що присвячені теоретичному та практичному обґрунтуванню лінгвокультурологічного підходу та духовно-культурного розвитку студентів у процесі вивчення іноземної мови (Н. С. Воркачов, В. Воробйов, Л. Гронь, В. Карасик, В. Кононенко, Н. Красавський, О. Ларіонова, В. Маслова, Г. Оникович, Г. Слишкін, О. Тинкалюк та ін.). Проте, недостатньо досліджено проблему лінгвокультурологічного підходу до вивчення текстів країнознавчого характеру студентами у процесі вивчення іноземної мови на немовних факультетах вищих навчальних закладів.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі лінгвокультурологічного підходу до вивчення текстів країнознавчого характеру студентами у процесі вивчення іноземної мови на немовних факультетах вищих навчальних закладів.

Основною метою навчання іноземної мови у педагогічному університеті є досягнення студентами практичного володіння цією мовою на різних етапах її вивчення, тобто підготовка студентів до спілкування (усного та письмового) іноземною мовою. Практичне володіння іноземною мовою потребує наявності таких умінь в різних видах мовленнєвої діяльності, які після закінчення курсу можуть читати неадаптовану літературу за фахом для отримання необхідної інформації, брати участь в усному спілкуванні іноземною мовою. У процесі досягнення цієї практичної мети

реалізуються загальноосвітні та виховні завдання навчання мови, а саме підвищити загальноосвітній рівень студентів та розширити їх кругозір.

Для оптимізації процесу вивчення іноземної мови необхідно спиратися на лінгвокультурологічний підхід, включаючи лінгвокраїнознавчі аспекти, які допоможуть покращити не тільки рівень мовних знань студентів, але й їх соціокультурну компетенцію, завдяки якій майбутні спеціалісти зможуть уникнути мовних та культурних труднощів у майбутній професійній діяльності.

Соціокультурна компетенція в свою чергу являє цілісну систему, формуючи при цьому взаємопов'язані компоненти:

- країнознавчий (охоплює усталені знання, професійну та молодіжну тематику, що забезпечує формування системи знань про народ-носій мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї);

- лінгвокраїнознавчий, що характеризує здатність сприймати мову в її культуроносній функції, з національно-культурними особливостями (охоплює знання мовних одиниць, зокрема з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій);

- соціолінгвістичну компетенцію (це знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів) [6, с. 57–58].

Зазначені компоненти соціокультурної компетенції тісно пов'язані культурним і соціальним контекстом. А відтак, вивчення іноземної мови із врахуванням зазначених компонентів повинно здійснюватися комплексно.

Спираючись на думку О. Ларіонової, можна зазначити, що соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови має трактуватись як система знань, вмінь і навичок, оволодіння якими

забезпечує розвиток іншомовної соціокультурної компетенції студентів, формування світогляду, моралі і поведінки, підготовку до суспільного життя в багатокультурному суспільстві [4]. Це свідчить про те, що іноземна культура, як кожний вид культури, складається із чотирьох складових: знання про функції, культуру, способи опанування іноземною мовою, як засобом спілкування; навчальні та мовні навички – досвід використання знань; уміння здійснити усі мовні функції; мотивація – досвід, звернений до системи цінностей особистості.

Лінгвокультурологічний підхід до вивчення текстів країнознавчого характеру студентами немовних факультетів є цікавим для нашого дослідження, оскільки сприяє вивченню духовних цінностей, традицій, побуту, а також досвіду мовних особливостей певних національно-культурних спільнот із орієнтацією на виявлення взаємозв'язку мови і культури.

Науковці по різному підійшли до визначення поняття «лінгвокультурології», зокрема як:

- галузь лінгвістики, яка виникла на стику лінгвістики і культурології;
- гуманітарну дисципліну, що вивчає втілену в живу національну мову, і яка виявлена в мовних процесах матеріальної і духовної культури;
- інтеграційну область знань, вбираючи в себе результати досліджень в культурології і мовознавстві, етнолінгвістиці і культурної антропології;
- комплексну наукову дисципліну синтезуючого типу, вивчаючи взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в його функціонуванні і відображає цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їх мовного і позамовного (культурного) змісту за допомогою системних методів і з орієнтацією на сучасні пріоритети і культурні встановлення (система норм і загальнолюдських цінностей);
- дисципліну, що вивчає прояв, віддзеркалення і фіксацію культури в мові і дискурсі, безпосередньо пов'язану з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу;

— філологічну науку, яка досліджує різні способи представлення знань про світ носіїв тієї або іншої мови через вивчення мовних одиниць різних рівнів, мовної діяльності, мовної поведінки, дискурсу, що повинне дозволити дати такий опис цих об'єктів, який у всій повноті розкривав би значення аналізованих одиниць, його відтінки, коннотації і асоціації, що відображають свідомість носіїв мови. При цьому, важливо враховувати інформацію енциклопедичного характеру, корелюючу з власне мовним значенням, розробка принципів відбору якої є однією з проблем лінгвокультурології.

Узагальнюючи різні трактування поняття «лінгвокультурології», можна стверджувати, що вони не протистоять, не виключають, а взаємодоповнюють одне одного. Тому, основним об'єктом лінгвокультурології можна назвати взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в процесі його функціонування і вивчення інтерпретації цієї взаємодії в єдиній системній цілісності, а її предметом, як визначає С. Воркачов, є національні форми буття суспільства, відтворені у системі мовної комунікації і засновані на його культурних цінностях [1].

Як зауважують В. Карасик та Г. Слишкін у науковому дослідженні про лінгвокультурний концепт, поняття духовної цінності є ключовим у сучасному лінгвокультурологічному підході до концепту, вказуючи при цьому, що центром концепту завжди є цінність, оскільки концепт тісно пов'язаний з культурою, а в основі культури лежить саме ціннісний принцип [3, с. 77].

Саме тому, важливим завданням мовної підготовки студентів (незалежно від фаху) є формування «полікультурної» мовної особистості, здатної будувати міжкультурні і міжмовні паралелі явища, які вивчаються, зіставляти універсальні принципи людського світосприйняття і механізми, що зумовлюють ідіоетнічні та ідіокультурні особливості представників тієї чи іншої лінгвокультури. Здійснення цього завдання сприятиме вивчення лінгвокультурних одиниць на заняттях з іноземної мови.

До основних одиниць лінгвокультури належать слова, словосполучення і тексти, що мають етнокультурну цінність. Текст є певним відрізком мовлення чи висловлюванням (усним

або писемним), що стосується специфічної сфери. У процесі виконання певного завдання він стає актом мовленнєвої діяльності і може бути як опорою, так і метою, як продуктом, так і процесом [5].

Тексти країнознавчого спрямування повинні базуватися на соціокультурній змістовій лінії, складовою якої є лінгвокультура. Вона повинна реалізуватися на основі дібраних культурологічних текстів, що використовуються як дидактичний матеріал мовної і мовленнєвої змістових ліній, а також передбачати детальне опрацювання цих текстів з метою опанування національних, загальнолюдських, духовно-культурних цінностей.

Для формування у студентської молоді духовно-культурних цінностей необхідно перш за все застосовувати такі тексти на заняттях з іноземної мови, які б передбачали порівняльний аналіз цінностей нашого народу і народу, мова якого вивчається. Вони повинні містити ідейно-виховну та пізнавальну цінність для особистості і будуватися на фактичному матеріалі про країну та її народ, мова якого вивчається.

Традиційно чимало уваги приділяється виховному наповненню викладання іноземної мови, підбираючи тексти мовою оригіналу певного змісту. Навчання іноземної мови на немовних факультетів становить певну проблему у перекладанні таких текстів, адже афоризми та фрази, які використовують іноземці, зокрема англійці у своїх творах є своєрідними. Проте, ми повинні ознайомити студентську молодь з їхніми традиціями, побутом тощо. Адже, духовні цінності, культура, звичаї та традиції кожного народу мають свої відмінності і тому, формування соціокультурної компетенції студентів повинно відбуватися не лише запам'ятовуванням розмовних фраз, але й текстовим матеріалом мовою оригіналу.

Проблема застосування країнознавчого матеріалу в значній мірі зумовлена реалізацією комунікативного підходу, що передбачає як кінцевий результат формування іншомовної комунікативної компетенції. Студенти в процесі навчання іноземної мови повинні володіти усіма видами мовленнєвої діяльності, особливо, що стосується усного мовлення, тобто говорінням.

Невміння висловлюватися, передавати основний зміст прослуханого чи прочитаного тексту своїми словами, спілкуватися іноземною мовою це перш за все психологічна проблема особистості. Страх того, що неправильно побудує речення (як граматично, так і синтаксично) та брак словникового запасу призводить до зниження рівня володіння іноземною мовою.

Особлива увага тут надається особистості педагога. Викладач іноземної мови повинен формувати у студентів вміння монологічного висловлювання. Базисні вміння організації змісту власного монологічного висловлювання, на думку Л. Гронь, повинні включати такі опорні вміння: вичленяти і викладати кульмінаційну подію адекватно її значенню та виділяти основні факти і події, які ведуть до кульмінаційної події, у тому числі експозиційні факти; встановлювати логічну послідовність викладу матеріалу на основі усвідомлення причинно-наслідкових і часових зв'язків та відношень між ними; опускати несуттєві факти, які не порушують логіку розповіді і не сприяють розкриттю теми та основної думки тексту; завершувати розповідь, висловлюючи своє ставлення до події, до вчинку персонажа. Універсальні вміння організації змісту тексту (переказу) необхідні для породження будь-якого висловлювання розповідного характеру (передача змісту побаченого, почутого, прочитаного), а специфічні вміння мовного оформлення потрібні для передачі заданого змісту і форми його вираження (наприклад, передача змісту тексту своїми словами) [2, с. 162].

У сучасних умовах комунікативна культура практично незначуща, якщо вона не підкріплена високими духовними особистими якостями самого педагога, його моральною зрілістю. Уміння володіти іноземною мовою розглядається не тільки як здобуття переваги з інструментальної точки зору, оскільки збільшуються можливості спілкування особистості, але як дійсне культурне й особисте її збагачення. Це означає, що гуманітаризація процесу засвоєння іноземної мови допоможе утвердити в свідомості та поведінці студентської молоді норми і правила загальнолюдської моралі, які базуються на загальнолюдських цінностях.

Таким чином, враховуючи особливості формування іншомовної комунікативної діяльності на основі культурологічного підходу вважаємо, що вивчення текстів країнознавчого характеру буде ефективним за таких умов: створення позитивного мікроклімату, психологічного комфорту в академічній групі на заняттях з іноземної мови (тобто, зняття психологічного бар'єру спілкування іноземною); дотримання принципів навчання щодо формування іншомовної мовленнєвої компетенції (принцип комунікативності, принцип урахування рідної мови (дозволяє спрогнозувати труднощі у навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторін іншомовного мовлення, у навчанні графіки, орфографії, семантизації), принцип апроксимації (оцінюючи мовлення ігноруються незначні помилки в іншомовному спілкуванні, які не порушують комунікативний аспект мовлення); внутрішньої та зовнішньої мотивації студентів до вивчення іноземної мови спираючись на матеріали країнознавчого характеру; бажання удосконалювати, відшліфовувати власне мовлення (володіння екстралінгвістичними засобами спілкування); прагнення підвищити якість власної мовленнєвої культури (використання мовних засобів відповідно до мети, умов, ситуацій спілкування); реалізація комунікативно-діяльнісного підходу (передбачає органічне поєднання свідомих та підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією); застосування активних (інтенсивних) методів навчання у процесі ознайомлення із лінгвокультурними одиницями, які сприятимуть розвитку внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови (підвищують пізнавальну мотивацію, прагнення до самоосвіти, посилюють самодетермінацію та саморегуляцію).

Із вище викладеного можна зробити висновок, що лінгвокультурологічний підхід до вивчення текстів країнознавчого характеру студентами немовних факультетів на заняттях з іноземної мови повинно будуватися на таких лінгвокультурних аспектах: ознайомлення з культурою, історією, із естетичними

ідеями та ідеалами країни, мова якої вивчається; усвідомлення студентами суті мовних явищ, іншої системи світогляду; формування особистого ставлення до мови, історії, поглядів, культури, мистецтва, країни, мова якої вивчається, порівняння культури іноземної та рідної мови, виховання студентської молоді до самостійного вивчення та удосконалення іноземної мови. Все це сприятиме пізнанню студентами національної специфіки культури країни, мова якої вивчається, та залученню їх до діалогу культур.

Отже, проблематика дослідження має суттєві перспективи у подальших наукових працях, що стосуються особливостей комунікативного та системно-діяльнісного підходів у вивченні іноземної мови студентами немовних факультетів вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – М. : Гнозис, 2004. – 236 с.
2. Гронь Л. В. Формування іншомовної компетенції в монологічному мовленні студентів мовних факультетів ВНЗ з використанням творів художньої літератури / Л. В. Гронь // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Нац. універ. «Острозька Академія». – Вип. 25. – 2012. – С. 161–162.
3. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : научное издание / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2001. – С. 75–80.
4. Ларіонова О. І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному вузі на матеріалі іноземної мови [Електронний ресурс] / О. І. Ларіонова. – Режим доступу : www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/.../44439.doc.htm.
5. Оникович Г. Новітні терміни лінгводидактики [Електронний ресурс] / Г. Оникович. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/10872/1/4.docx>.

6. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. Тинкалюк // Вісник Львівського ун-ту. Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 53–63.

Стаття надійшла до редакції 18 лютого 2013 року

УДК 373.5.016:81.161.2

Олена Кулик
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена проблемі реалізації текстоцентричного підходу в процесі мовленнєвого розвитку особистості під час викладання української мови в загальноосвітній школі. Автор з'ясовує феномен тексту в лінгвістичному та лінгводидактичному аспектах, характерологічні ознаки текстоцентричного підходу, його місце серед інших підходів до навчання української мови, пріоритет у формуванні комунікативно компетентної особистості доводить, що для успішної реалізації текстоцентричного підходу необхідна якісна робота вчителя у процесі створення системи вправ на текстовій основі.

Ключові слова: *текстоцентричний підхід, текст, дискурс, мовленнєвий розвиток учня, мовна особистість, система вправ.*

Статья посвящена проблеме реализации текстоцентрического подхода в процессе речевого развития личности во время преподавания украинского языка в общеобразовательной школе. Автор выясняет феномен текста в лингвистическом и лингводидактическом аспектах, характерные особенности текстоцентрического подхода, его место среди других подходов к обучению украинскому языку, приоритет в формировании коммуникативно компетентной личности, доказывает, что для успешной реализации текстоцентрического подхода необходима качественная работа учителя в процессе создания системы упражнений на текстовой основе.

Ключевые слова: *текстоцентрический подход, текст, дискурс, речевое развитие школьника, языковая личность, система упражнений.*